

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 8. НОВЕМБАР 1930.

БРОЈ 45

Садржај:

- „Srbija”, прво српско друштво за осигурање у Београду — Београд
- Englesko-jugoslavenska destilacija drva d. d. — Zagreb
- Braća Turković, bankarska radnja d. d. — Zagreb
- Hrvatska katolička banka d. d. — Zagreb

„SRBIJA”, PRVO SRPSKO DRUŠTVO ZA OSIGURANJE U BEOGRADU — BEOGRAD.

Završni godišnji računi osiguravajućih društava bitno se razlikuju od bilansa drugih privrednih preduzeća; posao osiguranja vezan je uz naročite okolnosti: svako osiguravajuće društvo vezuje svoju imovinu za izvesne događaje u budućnosti, čije se razviće, sem u normalnim slučajevima, (a po računu verovatnoće), teško može da predvidi, jer se abnormalne, nepredviđene situacije vrlo rado pojavljuju. Tako na primer imala je „Srbija” u 1929. godini nepredviđeno velike gubitke u svojoj grani transportnog osiguranja, jer je prošlogodišnja izuzetno jaka zima (u februaru 1929. god.) nanela društvu velikih, neočekivanih šteta, naročito kod osiguranja kaska. U tom su slučaju štete daleko premašile i svako predviđanje, svaku verovatnoću i izdatci za prijavljene štete mnogo su nadmašili odgovarajuće prihode iz premija osiguranika kao i one iz naplaćenih šteta, koje je imao da snosi reosiguranik. To je jedan tipičan slučaj nepredviđenoga rizika, kojim je osiguravajuće društvo svakog momenta u većoj ili manjoj meri izpostavljeno. Zbog toga moraju i prihodi osiguravajućih društava biti odgovarajuće podeljeni i zbog toga važi u ovoj grani, više no u ma kojoj drugoj, gvozdena максима, da je osiguravajuće društvo bolje i sigurnije, u koliko je starije.

„Srbija”, Prvo srpsko društvo za osiguranje osnovano je u Београду 1905. године, и како ратне године duplo броје, иако можемо рећи, да је „Srbija” већ одавно прешла кроз све критичке фазе младих година те да претставља данас предузеће ретке сигурности и стабилности. Главница је износила 1 милион динара, а 1921. године повишена је на 5 милиона. На основу закључене валоризације, спроведене у 1927. и 1928. години, из постигнутог рачунског вишка употребљено је 877.000 динара за валутну резерву, а 2,855.000 унесено је на konto главнице из чега је издато 14.275 комада бесплатних акција à 200 динара номиналне вредности. Осим тога употребом специјалне резерве од 2,145.000 динара у корист рачуна главнице, издато је даљњих 10.725 комада бесплатних акција те је на тај начин извршено повишење главнице на 10 милиона динара, подељено на 50.000 акција à 200 динара номинале.

О самом историјату предузећа било је опширно говора у прошлогодишњој анализи биланса, у „Народном Благостанју” од 13. априла 1929. године, број 10., страна 151.

Као 1927. и 1928. година, тако исто и 1929. година није била најповољнија по развој осигуравајућег посла код нас и у свом годишњем извештају друштво „Srbija” подвлачи, да су прилике у прошлој години остале непроменјено неповољне, и да је управа и даље остала у ставу ишчекивања, спроводећи друштвено пословање несманјеном обазривошћу и предострожношћу. Тако

исто се подвлачи, да је предузеће трпело и услед нелојалне конкуренције страних осигуравајућих друштava, која су обављала животна осигурања у страниј валути, што је уосталом штетно и по националну monetu, због чега је у већини држава и забрањено.

Упркос свим оваквим песимистичким гласовима, послови „Srbije” показују veoma lep napredak: ukupna aktiva povećana je za preko 6.2 miliona prema 1928., a za preko 9.86 miliona prema 1927. godini, te iznosi 41.47 miliona dinara.

Kretanje društvenih poslova bilo je u poslednjim godinama sledeće:

	1927.	1928.	1929.
	u milionima dinara		
Odelenje života	29.06	32.12	32.05
„ požara	2149.29	2251.62	2466.92
„ provalne krađe	56.51	96.59	59.20
Otsek nesrećnih slučajeva	4.45	4.92	19.50
„ loma stakla	0.67	0.72	0.65
„ auto kaska	0.15	0.35	0.81
ukupno	2240.13	2386.32	2579.13

Povećanje iznosa polisa po tim granama iznosi dakle prema 1927. god. 340 miliona, a prema 1928. god. 493 miliona dinara.

Ostale grane osiguranja, kao transport, zakonske dužnosti jemstva, narodnog osiguranja nisu zasebno iskazane, ali se u izveštaju društva podvlači, da je kod zakonske dužnosti jemstva sopstvenika automobila, usled ukidanja obaveze osiguranja od strane Uprave grada Beograda zabeleženo najveće opadanje u premiji.

I. Račun gubitka i dobitka.

Prihodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Prenos dobiti iz ranijih godina	26	92	11
Premije	3.817	4.288	8.518
Rezervna i prenosna premija iz ran. god.	7	9.104	10.173
Rezervna šteta	866	892	844
Kamata	1.346	1.356	1.717
Prihodi od nepokretnosti	2.130	1.747	2.304
Dažbine	996	1.080	1.102
Razno	102	23	493
Rashodi			
Štete	1.487	1.301	1.525
Isplate doživelih osiguranja	475	389	385
Otkupljene polise	186	193	279
Penzije po tarifi IX i X	12	7	3
Posmrtnina	1	1	—

Vraćene premije	13	3	18
Rezerva za isplatu štete	427	843	682
Rezerva i prenosna premija	1.451	10.172	15.627
Kamata	132	167	82
Režiski troškovi	3.390	3.701	3.507
Otpis nameštaja	—	25	14
Dotacija opštem rezervnom fondu	—	136	204
Čista dobit	1.718	1.948	2.836
Zbir rashoda	9.296	18.892	25.167

Zbir prihoda—rashoda u Računu gubitka i dobitka pokazuje prema ranijim godinama veliko povećanje: za 15.87 miliona prema 1927. i za 6.27 miliona prema 1928. godini; taj porast potiče iz povećanja gotovo sviju pozicija. U snažnom su porastu premije; prema 1928. godini za preko 100%; to su iznosi koje plaćaju osiguranici preduzeća, kao godišnju, periodičnu naknadu, za šta je osiguravajuće društvo preuzelo obvezu, na osnovu naročitog ugovora, da isplati ugovorenu sumu, kad nastupi slučaj predviđen u odnosnom ugovoru. Premije iznose 8.52 miliona dinara i njihov porast prema ranijim godinama najbolje ilustrira porast volumena poslova. Naročito treba istaći, da su to tako zvane čiste — neto — premije, od kojih je „Srbija” već izdvojila iznos koji plaća na ime reosiguranja. Svih premija (sa udelom reosigurača) naplaćeno je u 1929. godini 15.26 miliona dinara (prema 8.98 miliona u 1928. godini), što znači, da je „Srbija” iz naplaćenih premija odvojila i odobrila reosiguraču čitavih 6.75 miliona dinara ili 37% na ime reosiguranja. Rezervna i prenosna premija porasla je prema 1928. godini za preko milion dinara; porast u 1928. prema 1927. ne sme dovesti do pogrešnih konkluzija zbog toliko ogromnog porasta: razlog leži u načinu knjiženja. Mi smo prilikom analiziranja bilansa drugog osiguravajućeg društva napomenuli, da je izraz „rezervna” pogrešan; jer rezerva označava čistu društvenu imovinu a rezervna premija to nije u potpunosti. Ako se osmatra samo jednogodišnji bilans, onda jeste; ali ona u stvari pretstavlja obaveze društva, odnosno dug prema osiguranicima. Rezervna se premija ne dotira, već se svake godine obračunava nova. Zbog toga se u „Prihodima” računa gubitka i dobitka pojavljuje rezervna premije iz prethodne godine a u „Izdacima” iz tekuće godine.

Kamate su porasle za preko 360 hiljada dinara na 1.72 miliona dinara, što odgovara povećanom potraživanju preduzeća kod banaka i drugih osiguravajućih društava, a i kod komitenata, osigurača, na zadocnelim uplatama premija, ili za lombardovanje istih. Dažbine, jedna za osiguravajuće društvo veoma interesantna pozicija, u stalnom su porastu. To je stvarno nekakav dodatak ka premiji, koji se ubire naročito prilikom novo otvaranja ugovora sa osiguranikom, jer za društvo nastupaju često veliki troškovi (informacije, lekarski pregled etc) koje sve se ne može da svali na premiju.

U „Rashodima” računa gubitka i dobitka nalazimo pre svega poziciju „štete”. Njihovo kretanje u poslednjim triju godinama veoma je interesantno: od 1. 487.000 dinara u 1927. godini snižene su u 1928. godini na 1.3 miliona ali su u 1929. god. porasle na 1.525.00 dinara, u glavnome radi isplaćenih šteta u odeljenju transporta, što smo ranije već bili spomenuli. Kao što su u „prihodima” premije proknjižene neto, to je i knjiženje šteta izvršeno analogno, dakle neto; ova pozicija iznosi 1.52 miliona dinara, dok je međutim bilo isplaćeno šteta svega oko 5.8 miliona dinara (zajedno sa isplatom doživotnih osiguranja). Prema tome snosio je reosigurač, odnosno društvo na koje je reosiguranje partialno podeljeno 74% svih uplaćenih šteta a „Srbija” svega 26%. Tu se najbolje demonstrira ugodnost reosiguranja, a da ne bi postojalo, društvo bi svih 5.8 miliona moralo isplatiti iz svojih sredstava.

U svom izveštaju uprava „Srbije” ističe, da je bilo objavljeno u 1929. godini šteta za 4 miliona dinara; znači, da potiče višak isplaćenih šteta još iz 1928. godine, zbog čega je i pozicija rezerva za isplatu šteta mnogo smanjena. Iznos otkup-

ljenih polica povećan je od 193 hiljade u 1928. godini na 179 hiljada što u vezi sa mnogobrojnim storno-poslovima ukazuje na privredne neprilike poslednje godine. Rezervne i prenosne premije porasle su 5.5 miliona na 15.63 miliona dinara. Režijski su troškovi prema 1928. godini u opadanju te su za 200 hiljada manji, a iznose 3.5 miliona dinara.

Poslovi u pojedinim granama osiguranja kretali su se ovako:

A) Osiguranje protiv požara

Godina	Premije	Štete	Štete u %	Dažbine	Štete u %
			premijske	prem. i daž.	
u hiljadama dinara					
1927	2.114	857	40.6	918	28.3
1928	2.294	859	37.5	947	26.5
1929	2.268	826	36.5	1.011	25.2

Iz ove se tablice vidi, da su neto-premije u porastu do 1928. godine a da su u 1929. godini u malom opadanju, što se objašnjava teškim uslovima pod kojima rade osiguravajuća društva u našoj zemlji; ovo je smanjenje nadoknađeno opadanjem šteta, koje su se smanjile za preko 4%. Procenat šteta prema premijama u visini od 36.5% smatra se kao veoma povoljan. Ako uporedimo procenat šteta sa premijama i dažbinama zajedno, onda dobijemo još povoljniju sliku.

U ogledu reosiguranja dobijemo sledeću sliku:

Godina	Ukupne premije	čiste premije	U od %
		u hiljadama dinara	ukup. prem.
1927	4.812	2.114	43.9
1928	5.773	2.294	39.7
1929	5.106	2.268	44.4

Godina	Ukupne štete	čiste štete	U % od
		u hiljadama dinara	ukup. šteta
1927	2.528	857	33.9
1928	2.184	859	39.3
1929	3.455	826	23.9

Iz gornjih tablica vidimo procentualan udeo reosigurača u pojedinim godinama kod naplate premija odnosno kod isplate šteta. Ako poredimo procenat ukupnih premija, koje je preduzeće zadržalo za svoj račun sa procentom od ukupnih šteta koje je društvo snosilo na sopstveni teret, onda izlazi, da je društvo sredstvom reosiguranja imalo uštede na štetama i to: u 1927. godini 10% (43.9%—33.9%), u 1928. godini, minimalnu od 0.4% (39.7%—39.3%) a u 1929. godini veoma veliku, naime 20% (44.4%—23.9%).

B) Osiguranje života

Godina	Premije	Štete	Štete u % prem.
		u hiljadama dinara	
1927	1.354	374	27.6
1928	1.536	376	24.4
1929	5.677	173	3.05

Premije su u ogromnom porastu, zbog zaključenja novih velikih poslova. Sa druge strane treba istaći kao povoljno dejstvo i opadanje šteta, koje su se prema prošloj godini smanjile za preko 100%. Ove su dve činjenice imale za posledicu, da je procentualni udeo šteta u premijama opao od 27.6% u 1927. godini na 3.05% u 1929. godini.

U pogledu reosiguranja ove grane vidimo sledeće:

Godina	Ukupne premije	čiste premije	U % ukupne
		u hiljadama dinara	premijske
1927	1.935	1.354	69.9
1928	2.047	1.536	75.0
1929	7.548	5.677	75.2

Godine	Ukupne štete	Čiste štete	U % ukupne štete
1927	403	374	90.5
1928	424	376	88.2
1929	301	173	57.4

Udeo reosigurača u premijama poslednjih godina nalazi se u opadanju (30.1% na 24.8%) ali je njegov udeo u štetama znatno porastao od 9.5% na 42.6%. U 1927. godini „Srbija“ je na toj grani, zbog reosiguranja imala gubitak šteta od 20%, u 1928. godini tako isto manjak od 13.2% a u 1929. godini uštedu na šteti od 17.8%. Isplata doživelih osiguranja ovde nije uzeta u obzir.

C) Transport

Godine	Premija	Štete	Štete u % premija
		u hiljadama dinara	
1927	314	243	77.3
1928	351	45	12.8
1929	469	506	108.0

Premije su u porastu, a štete do 1928. godine u opadanju. U 1929. godini, zbog vremenskih neprilika, potpuno nepredviđeno, štete su porasle i nadmašile iznos premija. Od 77.3%, koliko su premije iznosile u 1927. godini, opale su u 1928. godini na 12.8%; ali se ova povoljna slika pokvari u 1929. godini, gde dostignu štete 108% od premija, što znači, da je društvo moralo plaćati više, no što je primilo na ime premija. Dažbine, koje su u 1929. godini iznosile 34 hiljade, ovu su situaciju malo ublažile.

Reosiguranje je tu granu spasavalo osetljivih gubitaka:

Godina	Ukupna premija	čista premija	U %
		u hiljadama dinara	
1927	1.581	314	19.8
1928	1.605	351	21.9
1929	2.393	469	19.6

Godina	Ukupna šteta	čista šteta	U %
1927	1747	243	13.9
1928	335	45	13.3
1929	1658	506	30.5

Ukupna kao i čista premija u porastu su poslednjih tri godine. Udeo reosigurača u premijama ostao je gotovo nepromenjen, dok je kod šteta procentualno čak i opao. Naše je društvo u 1927. godini zbog reosiguranja imalo na šteti uštedu od 5.9%, u 1928. godini 8.6% a u 1929. godini gubitak od 10.9%.

D) Provalna krađa

Godina	Premije	Šteta	U %
		u hiljadama dinara	
1927	10	9	90.0
1928	17	5	29.4
1929	10	3	30.0

I u toj grani su premije u opadanju, ali su štete u mnogo snažnijem smanjenju. Udeo šteta u premijama smanjen je od 90% (u 1927. godini) na 30% u 1928. i 1929. godini.

Godina	Ukupna premija	čista premija	U %
		u hiljadama dinara	
1927	44	10	22.7
1928	77	17	22.0
1929	55	10	18.1

Godina	Ukupna šteta	čista šteta	U %
1927	21	9	42.8
1928	22	5	22.7
1929	21	3	14.3

U premijama je udeo reosigurača u 1927. i 1928. godini iznosio 78% a u 1929. povećava se na 82%. Kod šteta pokazuje udeo jače promene: od 57.2% povećao se do 1929. godine na 85.3%. Iz upoređenja procentualnog učešća u premijama i šte-

tama rezultira za preduzeće u 1927. god. gubitak od 20.1%, u 1928. minimalni gubitak od 0.7% a u 1929. postignut je dobitak od 3.8%.

E) Ostale grane: Nesretni slučajevi — Lom stakla — Auto kaska — Zakonske dužnosti jemstva — Narodnog osiguranja.

Dobijamo sledeću sliku:

Godina	Premije	Šteta	U %
		u hiljadama dinara	
1927	23	3	13.0
1928	88	15	17.0
1929	93	16	17.2

A u pogledu na reosiguranje:

Godina	Ukupna premija	čista premija	U %
		u hiljadama dinara	
1927	32	23	71.8
1928	186	88	47.3
1929	155	93	60.0

Godina	Ukupna šteta	čista šteta	U %
1927	—	3	—
1928	42	15	35.7
1929	60	16	26.6

U porastu su i premije i štete; dejstvo reosiguranje je očigledno (proširenje ugovora); iz svih tih grana osiguranja proizlazi zbog reosiguranja 1928. godini dobit na štetama od 11.6% a u 1929. god. taj se odnos popravlja na 33.4%.

Čistu zaradu na pojedinim granama osiguranja teško je izračunati, jer za to nedostaju potrebni podaci u računu „gubitka i dobitka“ pošto su troškovi, provizije etc iskazani u paušalnim iznosima, za sve grane ukupno. Ako saberemo odgovarajuće pozicije prihoda: naime premije, rezervne i prenosne premije, rezerve za isplatu šteta i dažbine i ovako dobijene iznose odbijemo od sledećih pozicija u rashodima: štete, rezervnih i prenosnih premija, rezerva za isplatu, onda iznalazimo zaradu, bruto-zaradu po pojedinim granama. Kretale su se ovako:

God. od požara	života	transport.	prov. krađe	ostalih gran.	
				u hiljadama dinara	
1927	+1.725	+ 60	- 22	+ 5	+24
1928	+1.638	+868	+248	+12	+64
1929	+1.705	+950	-186	+31	+88

II. Račun izravnanja

Aktiva	1927	1928.	1929
			u hiljadama dinara

a) Likvidni plasman kapitala

Gotovina u kasi i na žiro-računima	231	217	255
Tekući računi kod banaka	16.994	18.638	22.097
Hartije od vrednosti	1.874	2.096	3.643
Ukupno	19.099	20.951	25.995

b) Nelikvidni plasmani kapitala

Nepokretnosti	7.081	7.991	8.346
Zajmovi na polise	282	786	939
Ukupno	7.363	8.777	9.285

c) Ostala aktiva

Inkasanti i centrala	1.422	1.152	1.049
Depo rez. premija kod drugih drž.	890	1.342	1.447
Kaucije, ostave i garancije	593	1.050	1.120
Nameštaj	1 dinar	1 dinar	2 dinara
Razna aktiva	1.929	1.987	2.568
Ukupno	4.834	5.531	6.184

d) Zbir aktive

Pasiva			
a) Čista imovina			
Glavnica	5.000	10.000	10.000
Rezervni fondovi	8.598	3.920	4.786
Prenos dobiti u iduću god.	92	11	113
Ukupno	13.690	13.931	14.899

b) Tuđa sredstva

Premijske rezerve	11.401	12.914	18.698
Ratne rezerve	222	225	229
Za isplatu šteta	892	844	682
Tekući računi	3.228	2.640	1.629
Polagači kaucija, ostava, garancija	593	1.050	1.120
Razni pasivni računi	123	1.906	1.944
Tantijeme	456	501	762
Dobit za podelu	1.000	1.250	1.500
Ukupno	17.915	21.330	26.564
c) Zbir pasive ili aktive	31.608	35.265	41.468

Veoma je interesantan odnos tuđih sredstava prema sopstvenim: u hiljadama dinara

	1927.		1928.		1929.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
Tuđa sredstva	17.915	56.7	21.330	60.5	26.564	64.2
Sopstvena	13.690	43.3	13.931	39.5	14.899	35.8

Iz ovog upoređenja izlazi, da se strana sredstva brže uvećavaju no sopstvena, a to opet dokazuje, da društvo ima veliki broj osiguranika, odnosno velike rezervne premije za to osiguranje. Prosečni udeo sopstvenih sredstava u visini od 40% od stranih sredstava ukazuje na kolosalnu sigurnost preduzeća. Pri tome se ne sme gubiti iz vida, da ima „Srbija” pored označenih sopstvenih sredstava još i druga, naime tihe rezerve, koje u računu izravnjanja ne dolaze do izražaja. Tu su pre svega nepokretnosti, odnosno zgrade, koje su bilansirane sa 7.9 miliona, a koje predstavljaju znatno veću vrednost, što se vidi već iz činjenice, da su u 1929. godini odbacile prihod od 2.3 miliona dinara; prema tome njihova realna vrednost iznosi najmanje 25 do 35 miliona dinara, a ne 8 miliona. Nameštaj je bilansiran samo pro memoria, sa 1 dinarom beogradski, a sa 1 dinarom onaj u filijali u Novom Sadu. Veliku vrednost predstavlja takođe organizacija agenata i akvizitera, koja je vezan faktor svakog osiguravajućeg društva.

Iz upoređenja sopstvenih sredstava, odnosno rezervnih fondova jasno izlazi, da je 1928. godine sprovedeno povišenje glavnice iz sopstvenih sredstava a ne prilivom novih: smanjen je rezervni fond, a povišena pozicija glavnice, zbog čega je zbir sopstvenih sredstava ostao nepromenjen.

Politika plasiranja kapitala, bilo sopstvenog, bilo tuđih sredstava, za osiguravajuća preduzeća od najveće je važnosti. Pri tome treba striktno voditi računa o dvema postulatima: o likvidnosti i sigurnosti. Koliko je vanredno povoljeno „Srbija” udovoljila ove postulate, pokazuje sledeća tablica:

	1927.		1928.		1929.	
	%	%	%	%	%	%
	u hiljadama dinara					
Likvidni plasman	19.099	60.4	20.951	59.4	25.995	62.6
Nelikvidni plasman	7.363	23.3	8.777	24.7	9.285	22.4
Ostala aktiva	4.834	16.3	5.531	15.9	6.184	25.0

Likviditet nije samo odličan, nego još i u porastu, te premašuju likvidno plasirana sredstva sve ilikvidne plasmane za 10% do 12%. Smatramo, da imamo slabo zavoda, koji mogu da pokazuju bolji likviditet. Drugo, isto tako važno, je pitanje sigurnosti plasmana. Nelikvidni plasmani, nepokretnosti i zajmovi na polise, potpuno su sigurni; ali je ista situacija i kod likvidnih plasmana: državne hartije od vrednosti nalaze se van pitanja, potraživanja kod Drž. hipotekarne, Narodne banke i Poštanske štedionice takođe; tekući računi kod banaka, odnosno potraživanja kod banaka mogli bi predstavljati rizike; ali ima „Srbija” toliko staru, oprobano i solidnu bankovnu vezu, da se ta potraživanja po svojoj sigurnosti mogu smatrati kao potraživanja kod same Državne hipotekarne banke.

Čista dobit u znatnom je porastu. 1927. godine iznosi

1.72 miliona, u 1928. godini 1.95 miliona, a u 1929. godini porasla je na 2.84 miliona dinara. Zbog toga je „Srbija” bila u stanju, da plaća akcionarima na ime dividende u 1927. godini 20% (na glavnici od 5 miliona dinara), u 1928. godini 12.5% (već na povišenu glavnici) a 1929. godine 15%.

Sem novosadske filiale, koju je otvorila prilikom fuzioniranja sa „Dobrotvorom”, zadrugom za osiguranje u 1922. godini, „Srbija” ne podržava vlastitih filijala.

ENGLESKO-JUGOSLAVENSKA DESTILACIJA DRVA D. D. ZAGREB.

Program koji su imali Englezi kad su se angažovali u „Destilaciji drva” u Tesliću, nije mogao biti ostvaren u punom obimu. Podizanje tvornice veštačke svile moralo je biti odgođeno ako ne i definitivno napušteno. Podizanje jedne takove tvornice traži silna sredstva, a naše domaće tržište nije dovoljno jako da bi moglo alimentirati jednu takovu tvornicu, sve i kad bi se pristupilo vanrednoj carinskoj zaštiti prediva i tkanina iz veštačke svile. Postojeća tvornica veštačke svile u Austriji morala se je napustiti. A u Rumuniji morala se je obustaviti gradnja fabrike, jer najnovije kalkulacije predviđale su sigurne gubitke. Tako je sticajem prilika rešeno kod nas i pitanje mesta gde bi se ta tvornica imala podići, koje je pitanje prošle godine podiglo toliku prašinu.

Englesko-jugoslavenska destilacija drva danas je u rukama engleskog poduzeća Chemical and Wood Limitet, koje ovih dana drži u Londonu svoju glavnu skupštinu, na čiju bilansu ćemo se još osvrnuti. Za sada samo spominjemo, da se prilike kod Chemical Wood nisu najpovoljnije razvijale. Upis akcija nije najbolje prošao i osnivači morali su preuzeti znatan paket što je nepovoljno delovalo na kurs. Danas se radi na tome, da preuzme jedna francuska novčana grupa majoritetni paket akcija.

Destilacija u Tesliću ima dva odeljenja. Jedno je suha destilacija drva koja pored raznih destilata daje i veće količine drvenog ugljena, a druga je sama pilana. Jer destilacija drva nije samo jedno hemisko industrijsko poduzeće nego i jedno jako drveno poduzeće. Pogotovu u bukovini, Destilacija drva iz Teslića igra jednu vidnu ulogu u našoj industriji drva.

Promet sa destilatima koncentriran je u društvu „Acedtic” d. d. u Zagrebu, koji u svojim rukama ima prodajnu organizaciju čitave naše industrije destilacije drva i njihovih derivata. Drvni posao poveren je g. Otto Heinrich-u, bivšem generalnom direktoru velike drvne firme „Drach” d. d. Zagreb—Caprag.

Ranije je Destilacija imala za poslovnu godinu kalendarsku godinu. Sada je i Destilacija kao i mnoga druga poduzeća drvne struke prešla na poslovnu godinu koja počinje 1. septembra i svršava 31. augusta iduće godine. Prva godina koja je bilansirana sa stanjem per 31. augusta, trajala je 20 meseci, naime od 1. januara 1929. pa do 31. augusta 1930.

Bilanca za 4 poslednje poslovne godine daje sledeću sliku:

	1929/30.	1928.	1927.	1926.
Aktiva				
Blagajna	897	762	126	339
Efekti	1.580	1.339	1.084	—
Investicije	61.413	68.759	49.281	40.857
Inventar	—	3.868	4.130	2.494
Zalihe	34.637	26.015	19.071	16.128
Dužnici	47.316	48.963	50.683	43.423
Razno	4.909	7.145	487	110
Gubitak	1.856	1.914	1.708	4.401
Pasiva				
Glavnica	20.000	20.000	20.000	20.000
Rezerva	500	500	500	500

Rezerva amortizacije	9.469	9.469	5.003	—
Akcepti	10.000	16.000	13.000	—
Poverioci	118.669	108.872	83.717	82.507
Ukupna bilanca	153.636	159.028	126.888	108.216

Poverioci su porasli za nekih 20 miliona dinara. Prvo što su akcepti za 6 miliona manji, a drugo što su izvedene neke investicije na teret računa verovnika. Iz same bilance se vidi da je u 20 meseci izvršeno novih investicija za 10 miliona din.

I u formalnom pogledu bilanca ima jednu znatniju novost. Raniji iznosi, za koje su bile otpisane investicije, knjižili su se kao poseban fond u pasivnoj strani bilance. Po tome za pravilno izračunavanje vrednosti investicija trebalo je uvek od iznosa investicija kako su bili u aktivnoj strani bilance odbiti amortizacioni fond u pasivnoj strani bilance. U najnovijoj bilanci taj fond koji je već iznosio 9,5 miliona dinara, izravno je otpisan od vrednosti investicija.

U prošlog godini dotično za poslednjih 20 meseci od investicija je otpisano 12,5 miliona dinara. Kod vrednosti investicija od nešto preko 60 miliona dinara amortizacija od 12,5 miliona dinara izgleda nešto previsoka. To dokazuje rigoroznost bilanciranja; jer da se je na primer bilanciralo sa samo 10 miliona, bio bi iskazan dobitak koji bi pokrio sav dosadašnji gubitak.

Poduzeće je prošle godine radilo sa dobitkom. Doduše malim, od samo 50 hiljada, ali ipak sa dobitkom. Taj je dobitak upotrebljen za otpis gubitka ranijih godina.

Razmera između vlastitih i poverenih sredstava nepovoljan je. Kod vlastitih sredstava od samo 20,5 miliona dinara, poverena iznose 118,6 ili gotovo šest puta više. Same investicije su tri puta veće od vlastitih sredstava. Pored toga dolazi, da su znatni iznosi plasirani u gotove fabrikate. Kod Destilacije drva fabrikati predstavljaju velike iznose i iz transportnih razloga. Usko-tračna željeznica Pribudić—Usora nije uvek kadra da savlada sav transport. Prošle godine moralo se je čak pristupiti otpuštanju radnika, jer su zalihe drvenog ugljena bile tako znatne, da je pretila opasnost požara.

Destilacija drva bila je ranije financirana po Prvoj hrvatskoj štedionici. Danas ju financira Chemical and Wood Ltd. Međutim kako su u toku pregovori oko reorganizacije čitavog koncerna, lako da u dogledno vreme dođe jedan treći financijer.

Destilati dobro prolaze i odbacuju primeran profit. Malo je teže sa odelenjem drva. Industrija drva u teškoj je krizi, pa se je to osetilo i na ovogodišnjoj bilanci Destilacije. Da je u drvu bila povoljna konjunktura, poduzeće bi bilo zaključilo sa priličnim profitom.

Kad se definitivno reši pitanje financiranja Destilacije drva i njen poslovni uspeh biti će povoljniji. Biti će potrebno pristupiti povišenju dioničke glavnice ukoliko strani financijer ne bude stavljaio na raspolaganje vanredno povoljan kredit. Jer sa verovnicima od 120 miliona kod 20 miliona dioničke glavnice jasno je da visoki kamatnjak apsorpira sav profit.

BRAĆA TURKOVIĆ, BANKARSKA RADNJA D. D. ZAGREB.

Nemci bi rekli da je to jedna „Familiengründung“ ili pak Privatbank na akcijskoj formi. Međutim nije zapravo ni jedno ni drugo. O Privatbank ne može biti govora, jer se ovdje ne radi o zavodu koji bi pre osnivanja kao d. d. dugo postojao kao privatna banka i koji bi imao izvesnu tradiciju. A ni po načinu poslovanja ne radi se o Privatbank. Bankarska radnja Braće Turković radi sve one poslove koje rade i ostali zavodi njenog kalibra. Ni o „Familiengründung“ ne može zapravo biti govora. Jer familija Turković ima samo 60% akcija ovog poduzeća. Prva hrvatska štedionica ima 25% a g. Banac iz Londona 15%.

Time što zavod u svom nazivu nosi ime Turković dobiva jedno naročito značenje. Familija Turković igrala je poslednjih nekoliko decenija u javnom i privrednom životu hrvatskog djela našeg naroda znatnu ulogu. Naročito jaka ličnost bio je Petar Dragan Turković, otac Turkovića, koji se danas kupe oko Bankarske radnje. Petar Dragan Turković koji je bio uzoran domaćin, za vrijeme ere srpsko-hrvatske koalicije mnogo je doprinjeo podizanju privrede Hrvatske-Slavonije. Za svoje usluge u pogledu privrednog podizanja dobio je od Austrije, i ako je zauzimao opoziciono stanovište, baronstvo.

Bankarska radnja Braće Turković osnovana je kao d. d. u jeseni 1920. g. To je bilo jedno naročito doba našeg javnog života. Pod djelovanjem inflacije, privreda je davala sliku vanrednog razvitka, napretka i blagostanja. Sve je nastojalo da se smjesti u privredna zvanja i zanimanja. Renome državnog činovnika koji je nekad stajao na velikoj visini i socijalno bio privilegisan, bio se je srozao, a na njegovo mjesto došli su i propali privrednici. Nu odlučivalo je, da su bili u stanju da se razbacuju parama. Kako je u isto vrijeme bilo odzvonilo i veleposjedu, jer je sve došlo pod udar agrarne reforme, i agrarni krugovi nastojali su da se plasiraju u trgovini, industriji, a naročito u novčarstvu.

Baroni Turković, kojima je agrarna reforma odnijela dobar dio posjeda, bacili su se na osnivanje raznih industrijalnih i trgovačkih poduzeća. A kao kruna svega imala je služiti Bankarska radnja.

Tako je Bankarska radnja Braće Turković sudjelovala kod osnivanja: „Jelena“ tvornice finih koža i rukavica u Karlovcu, „Hag“ trgovačkog društva d. d. transportnog poduzeća Blum i Popper, „Turković“ automobilsko d. d. Pored toga Braća Turković imali su većinu akcija „Jugoslavenskog Lloyd“ privrednog dnevnika u Zagrebu.

Bilanca za 4 posljednje godine daje slijedeću sliku:

	1929.	1928.	1927.	1926.
Aktiva				
Blagajna	871	905	1.283	1.195
Banke	804	921	746	—
Mjenice	7.149	6.246	3.526	5.933
Efekti	625	584	574	630
Dužnici	27.442	24.429	23.284	21.212
Devize	78	116	94	55
Pasiva				
Glavnica	10.000	10.000	10.000	10.000
Rezerve	1.050	950	850	750
Ulošci	14.146	11.273	11.802	8.864
Vjerovnici	11.185	8.426	5.778	6.884
Reeskont	—	1.977	513	1.944
Dobitak	523	519	522	517
Ukupno	36.972	33.202	29.509	29.027

Ulošci su prošle godine bili u porastu. Omjer između vlastitih i povjerenih sredstava vanredno je povoljan. Rijetko koji novčani zavod ima taj odnos da kod vlastitih sredstava od 11 miliona dinara ima povjerenih samo 25 milijona. Kod drugih zavoda taj odnos zna biti i kao 1 : 10.

Kod aktive prevladuju dužnici. Oni su za preko 4 puta jači nego mjenice. Po tome Bankarska radnja Braće Turković po svojim poslovnim odnošajima više sličij zagrebačkim velikim bankama nego provincijalnim zavodima, kod kojih, kako je poznato, prevladava eskont mjenica.

Račun gubitka i dobitka za 4 posljedne godine ovako izgleda:

	1929.	1928.	1927.	1926.
Prihodi				
Prenos dobitka	19	22	17	16
Kamati	1.843	1.687	1.568	2.096
Providba	673	552	713	994

Rashodi	1927.	1928.	1929.	1930.
Kamati	790	518	543	778
Troškovi	825	800	837	877
Porezi	361	314	395	933
Otpisi	35	109	—	—
Čisti dobitak	523	519	522	517

Čisti dobitak bez prenosa iznosi oko pola milijona din. To omogućuje isplatu dividende od 4%. To je za naše prilike jedno dosta slabo ukamaćenje. Danas kod nas nije teško plasirati novac i to dosta sjegurno i po 8% a uz minimalni riziko i po 10%. Prema tome kod nas bankovni posao ne bi bio tako lukrativan.

HRVATSKA KATOLIČKA BANKA D. D. ZAGREB.

Hrvatska katolička banka plaća već 6 godina dividendu od 12%. I dok su gotovo sve zagrebačke banke pred 5—6 godina pristupile opetovanom sniženju dividende, Hrvatska katolička banka nije išla tim korakom nego je dividendu čak i povišavala. Znači, da se njen posao povoljno razvija i da je unosan.

Druga je karakteristika Hrvatske katoličke banke da je ona u decembru 1927. pristupila povišenju dioničke glavnice od 4 na 5 miliona, dakle u vreme kad druge, i veće banke, nisu mogle ni pomisliti na jednu takvu operaciju. I što je glavno, ta je emisija bila glatko ostvarena.

Treća je karakteristika Hrvatske katoličke banke da njene akcije kotiraju na berzi daleko nad nominalom. To je ranije bilo nešto sasvim razumljivo — međutim danas je potrebno, da se i to naglasi kao karakteristično.

Hrvatska katolička banka po svom nazivu imala bi biti jedan dvostruko ekkluzivan novčani zavod — hrvatski i katolički. Međutim u praksi o tome nema ni govora. To je jedna čista poslovna institucija, koja se upušta u poslove sa svim onima, koji se na nju obraćaju ako posao odgovara.

Međutim Hrvatska katolička banka najviše se razlikuje od ostalih zagrebačkih banaka — velikih i malih, po strukturi svoje bilance. Od ukupne aktive od 39.4 miliona otpalo je prošle godine 30.5 miliona na menice. A godine 1928. čak od ukupne aktive od 34.7 miliona na menice otpada 28.3 miliona. Po tome preko 75% čitave aktive plasirano je u menicama.

Takovo forsiranje meničnog posla imaju u našoj državi samo novčani zavodi u provincijalnim mestima i to poglavito u severno-istočnim krajevima. U tim krajevima menica je gotovo jedini oblik kreditnih isprava.

Hrvatska katolička banka ma da svoj posao ima u Zagrebu, ipak u pretežnoj većini radi one poslove, koje rade novčani zavodi provincije. Ona kreditira seljake iz okoline Zagreba, zatim manje zanatlije i kućevlasnike. I kod svih ovih poslova preovlađuje menica. Onaj seljak, koji traži kredita kod Hrvatske katoličke banke mora isto da daje menicu kao i zanatlija. Čak i kućevlasnik koji na svoju kuću dobiva dugoročni kredit, mora da donese menice, jer se i takovi poslovi odvijaju preko eskonta menica. U Zagrebu nitko tako ne forsira menični kredit kao Hrvatska katolička banka.

Bilanca za 4 poslednje godine daje sledeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna-žiro	3.287	2.206	2.691	3.201
Menice	30.651	28.311	20.657	19.536
Efekti	63	13	187	208
Nekretnine	370	370	370	370
Dužnici	5.095	3.835	7.935	6.334

Pasiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Glavnića	5.000	5.000	5.000	4.000
Ulošci	25.864	22.553	20.368	19.025
Verovnici	3.835	2.630	2.190	2.734
Rezerva	2.800	2.700	2.600	2.270
Dobitak	940	923	822	817
Ukupno	39.468	34.786	31.839	29.651

Kako se vidi razvitak je normalan. Ukupna bilanca svake je godine za par miliona veća. Ulošci su u konstantnom porastu. Isto tako i verovnici. Novi priliv sredstava plasira se u prvom redu u eskont menica. Dužnici ne igraju znatne uloge. Danas su slabiji nego pred 3—4 godine, dok je kod menica porast od 50%. Znači da se zapostavlja konto-korentni posao u korist meničnog. Ili da se i za konto-korentni posao moraju dati menice.

Nekretnine su bilancirane sa 370 hiljada dinara. Međutim sama bančina zgrada u Jurišićevoj ulici tik do Pošte vredi desetorostruko. To potvrđuje činjenica, da je prihod od najamnina preko 200 hiljada dinara ili mnogo veći od polovine iznosa sa kojim je označena vrednost svih nekretnina. Po tome bi nekretnine, pored toga što u njima zavod ima svoje prostore, nosile renditu od preko 50%. Kad bi se nekretnine bilancirale po vrednosti koju faktično predstavljaju i kad bi se razlika realne i knjižbene vrednosti pripisala rezervnom fondu, njegova bi vrednost bila veća i od same glavnice.

Efektan je posao minimalan. Makar je zavod u centru naše trgovačke i industrijske privrede, izbegava svaki uži kontakt sa trgovinom i industrijom. Jedini je angažman kod jedne tvornice salame manjeg obima u Belovaru.

Čisti je dobitak skoro milion dinara. To je oko 20% dioničke glavnice ili 12% vlastitih iskazanih sredstava. Kako vidimo rentabilitet je ovdje mnogo veći nego kod naših velikih zavoda. Kod tih velikih rentabilitet u pojedinim slučajevima iznosi tek polovinu rentabiliteta Hrvatske katoličke banke.

Tajna uspeha Hrvatske katoličke banke leži u tome, što se ona ne upušta u velike transakcije nego gaji sitni posao i to u prvom redu na temelju nekretnina. Kako je u davanju veresije vanredno oprezna, gubitci su neznatni pa tako nema ni velikih otpisa.

Račun gubitka i dobitka ovako izgleda:

Rashodi	1929.	1928.	1927.	1926.
Kamati	1.084	972	861	892
Troškovi	422	379	325	343
Porezi	367	569	578	612
Dobitak	940	923	822	817
Prilohi	1929.	1928.	1927.	1926.
Kamati	1.578	1.322	1.190	918
Kuće	202	207	198	197
Providba	1.020	1.283	1.162	1.521
Prenos	13	31	36	31

Karakteristično je da je godine 1926. prihod od kamata iznosio 918 hiljada dinara a od providbe 1.521 hiljada. Godine 1928. od kamata je unišlo 1.578.000, a od providbe samo 1.020.000 ma da su poslovi narasli. Naši novčani zavodi sav kamatnjak koji je išao preko 8% knjižili su kao providbu. Sada je jasno da onih godina kad su dužnici plaćali 20—24% kamata, da je udio providbe bio daleko veći nego danas kad se plaća 15—16% kamata.

S obzirom na način svoga poslovanja kao i pomanjkanju ovakvih novčanih ustanova u većim centrima, novčani zavodi tipa Hrvatske katoličke banke daju daleko bolje poslovne rezultate nego naši veliki zavodi.